

Strengthening Networks for Urban Development, Creative Arts, and Tourism in the Lanna Region

Phramaha Kraisorn Sanvong

Lamphun Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Thailand

Phramaha Attaphon Kongtan

Lamphun Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Thailand

Pha Naruepan Somcharoen

Lamphun Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Thailand

Pinpinat Lueangphithak

Lamphun Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Thailand

Abstract

The objective of this research was to study the network potential, to develop network performance and processes, and to develop innovation, network strengthening, urban development, creative arts, and tourism in Lanna Region (Northern Thailand). This research used qualitative research methodology and action research methodology. The research instruments include structured and non-structured interviews, focus groups, and academic seminars. The research investigated the potential and roles of networks that are involved in developing creative arts and tourism in the Lanna Region. Most of them have roles according to their potential and abilities, such as government sectors, organizations, communities, artists, etc. They perform their own roles and cooperate with each other with linking and coordinating the roles between the networks. The analysis of network potential found that the main strengths were the roles of each network, which were vigorous and can be developed together. The weakness is mostly the coordination between networks for opportunities, and each area has an important tourist attraction that can be connected by a travel route. The main obstacle the readiness of each area to develop as a creative arts city. In the process of strengthening a network, it must have co-thought, co-creation and co-development, and must develop these three competencies. Knowledge, attitude, practice, and innovation arising from this research indicates that public information innovation or electronic database systems and social innovation should be policy promotion and strategy.

Keywords

Network strengthening, creative arts, Lanna region, Northern Thailand

CORRESPONDING AUTHOR

Phramaha Kraisorn Sanvong, Lamphun Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 51000, Thailand. Email: ksanvong@hotmail.com

© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

การเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมือง ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวใน กลุ่มจังหวัดล้านนา

พระมหาไกรสร แสนวงศ์

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาอรรถพล คงตัน

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระณณพันธ์ สมเจริญ

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปิ่นปิ่นทร์ เหลืองพิทักษ์

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพเครือข่าย เพื่อพัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่าย และเพื่อพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพและบทบาทของเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ส่วนใหญ่แล้วจะมีบทบาทตามศักยภาพและความสามารถของตน เช่น หน่วยงานราชการ องค์กร ชุมชน กลุ่มศิลปิน เป็นต้น โดยจะทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเองและสร้างความร่วมมือระหว่างกันด้วยการเชื่อมโยงและประสานบทบาทของเครือข่ายเข้าด้วยกัน และจากการวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่ายพบว่าจุดแข็งสำคัญคือ บทบาทของแต่ละเครือข่ายมีความเข้มแข็งอย่างมาก สามารถนำมาพัฒนาพื้นที่ร่วมกันได้ จุดอ่อนที่พบส่วนมากคือการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ ในส่วนของโอกาสจะเป็นการที่แต่ละพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่สามารถเชื่อมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้ และอุปสรรคสำคัญคือ ความพร้อมของแต่ละพื้นที่ในการพัฒนาให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โดยกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายที่สำคัญจะต้องมีการร่วมคิด ร่วมสร้าง และร่วมพัฒนา ซึ่งจะต้องพัฒนาสมรรถนะ 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติ และนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนี้คือ นวัตกรรมเชิงสารสนเทศสาธารณะ หรือระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และนวัตกรรมทางสังคม คือ การผลักดันนโยบาย และยุทธศาสตร์

คำสำคัญ

การเสริมสร้างเครือข่าย, ศิลปะเชิงสร้างสรรค์, กลุ่มจังหวัดล้านนา, ภาคเหนือ

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยซึ่งสามารถยืนยันได้จากตัวเลขของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาถึง 24.64 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 1.15 ล้านล้านบาท และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีจำนวนถึง 138 ล้านคน ที่สร้างรายได้ 705,500 ล้านบาท ในปี 2562 ที่ผ่านม่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญยิ่งต่อประเทศการเติบโตของอุตสาหกรรมนี้ เป็นผลให้เกิดการลงทุนสร้างเม็ดเงินในประเทศมากขึ้น นอกจากผลประโยชน์จะตกอยู่ภายในประเทศแล้วยังสามารถสร้างงานสร้างอาชีพอีกหลายแขนงก่อให้เกิดการกระจายงานกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น ต่าง ๆ นับเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพัฒนาสังคมของประเทศไทยได้ (สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล บริษัท เอ็กเซลเลนซ์ บิซิเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2554)

รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลายหน่วยงานของไทยกำลังให้ความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจึงส่งผลต่อนักท่องเที่ยว และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงเศรษฐกิจในท้องถิ่น ตลอดจนการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมถิ่นนั้นๆ รวมถึงการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนำมาสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าให้กับท้องถิ่นและเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวตลอดจนเกิดการผลิตสินค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นการกระจายได้ให้ชุมชนจากที่ได้กล่าวมานั้นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่การท่องเที่ยวได้ เพราะสามารถสร้างความสมดุลทั้ง 3 ส่วน คือด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพราะนอกจากจะสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวแล้ว ยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่สามารถรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตน รวมทั้งยังคงสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ไว้ได้อีกด้วย (ชัยวุฒิ ตั้งสมชัย และปิยพรรณ กลั่นกลิ่น, 2554)

กลุ่มจังหวัดล้านนาเป็นกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ที่เป็นพื้นที่มีทุนทางสังคมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และให้ความสนใจในการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ อันประกอบไปด้วยจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีเป้าประสงค์ร่วมกันคือ 1) เพิ่มมูลค่าการค้าการลงทุน 2) เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว 3) เพิ่มยอดขายสินค้า OTOP 4) เพิ่มมูลค่าการส่งออกของสินค้าการเกษตรที่สำคัญ 5) พัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ 6) พัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งในส่วนของเป้าประสงค์ที่ 2 การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นเป้าประสงค์สำคัญหนึ่งในการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดล้านนาเป็นปัจจัยเสริมในการสร้างความโดดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่สามารถนำไปสู่การเสริมสร้างการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ของกลุ่มจังหวัดล้านนาได้อย่างเหมาะสม ผ่านกระบวนการดำเนินการในรูปแบบของเครือข่ายการพัฒนาของกลุ่มจังหวัดล้านนาในการที่จะร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์

เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาให้เป็นรูปธรรมและสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน คณะผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจที่จะเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการจัดการเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ผ่านเครือข่ายกลุ่มจังหวัดล้านนา พร้อมทั้งเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนาจาก “วัด” สู่ “ชุมชน” จาก “ชุมชน” สู่ “พื้นที่สาธารณะเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์” อันจะนำมาสู่การเปิดพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ พัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่าย รวมทั้งการพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โดยมีเป้าหมายหลักคือการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนาวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยหรือบทความวิชาการ

1. เพื่อศึกษาศักยภาพเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา
2. เพื่อพัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่ายของเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา
3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนาแนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎี

พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม

การใช้พื้นที่สาธารณะ คือ การใช้ในเชิง “พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม” (Social and Culture Space) ซึ่งได้ขยายพื้นที่ครอบคลุมไปถึงนัยยะต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการต่อต้านที่มีการปฏิสัมพันธ์กันในสังคมที่พื้นที่สาธารณะกลายเป็นเวทีต่อสู้โต้เถียง ต่อรอง และช่วงชิงความหมายผ่านการสร้างผลงานศิลปะข้างถนน สามารถสรุปได้เป็น 5 ด้านภายใต้การใช้พื้นที่สาธารณะในเชิงพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การท้าทายกฎหมาย การต่อสู้ประชาชนฝีมือ การต่อรองทางอำนาจ การกระตุ้นเตือนมวลชนและต่อต้านการบริโภคนิยม และเหตุการณ์สำคัญในสังคม (ไชยสิทธิ์ ชาญอาวุธ และพัชราภา เอื้ออมรวิช, 2558) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะในพื้นที่สาธารณะ อยู่ภายใต้การสถาปนาอุดมการณ์นำ (Hegemony) ของ แอนโตนีโอ กรัมสซี โดยใช้คำว่า “วัฒนธรรมประชาชน” (Popular culture) (กาญจนา แก้วเทพ, 2544) ในช่วงทศวรรษ 1970 เพื่อวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ที่พิจารณาว่า วัฒนธรรมประชาชนเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นล่าง มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้เป็นผลิตผลของระบบทุนนิยมเท่านั้น แต่ได้ชี้ให้เห็นถึงการสอดแทรกทางอุดมการณ์ภายในขั้นตอน และการนำเสนอความหมายทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดการเปิดกว้างในการบรรจุสร้างลักษณะของความเป็นพลเมือง (ซึ่งมิได้จำกัดความหมายเพียงพลเมืองของรัฐเท่านั้น) ที่ทุกคนสามารถเป็นหรือแสดงออก และเข้าใจต่อความเป็นพลเมืองในลักษณะนี้ผ่านเรื่องสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐาน ศักดิ์ศรี และความมั่นคงของมนุษย์

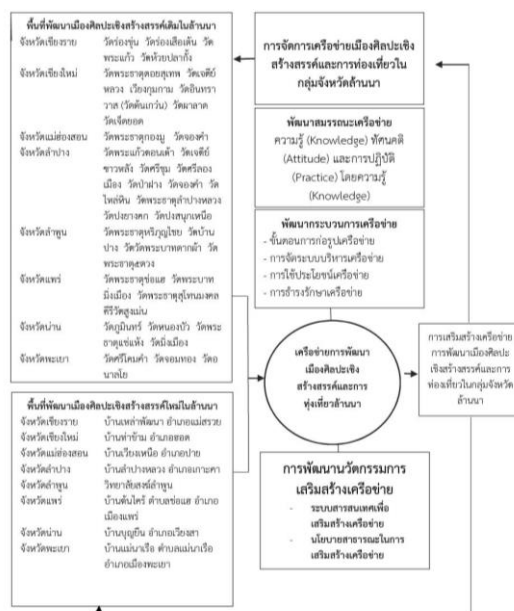
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) การท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่ พ.ศ.2467 สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้นทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ซึ่งในครั้งนั้นการท่องเที่ยวในประเทศไทย ยังเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติและสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญที่ทางชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยสร้างขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นเทรนด์ท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ รูปแบบของ Creative Tourism เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรง (Hands on Experience) จากสถานที่นั้น ๆ เช่น เรียนรู้และลงมือทำงานศิลปะ กิจกรรม วัฒนธรรมของสถานที่นั้น ๆ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์พิเศษที่จะไม่มีวันลืม ซึ่งกิจกรรม Creative Tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเรียนรู้มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ เรียนนวดไทย เรียนทำอาหารไทย เรียนมวยไทย แนวคิดของการตลาดท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ต้องมีองค์ประกอบ 3 มิติ คือ เป็นประโยชน์กับสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสร้างผลกำไรที่ยั่งยืนสำหรับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และผู้ประกอบการ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบ Creative Tourism จะตอบโจทย์ Marketing 3.0 ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ประเทศไทยมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวในโลกที่พร้อมจะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบ Creative Tourism ตลาดกลุ่มนี้ต้องสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้แก่สินค้าท่องเที่ยวโดยการนำเสนอ “ประสบการณ์” (Experience) ให้แก่นักท่องเที่ยว (กรวรรณ สังขกร, 2555) คำว่า Creative Tourism “บัญญัติ” ขึ้น โดย คริสปิน เรย์มอนด์ (Crispin Raymond) และ เกร็ก ริชาร์ด (Greg Richards) ซึ่งกล่าวว่าเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มาเยือนประเทศแถบเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ประเทศไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย ที่ได้เขียนเล่าประสบการณ์อันน่าประทับใจของตนเมื่อได้เข้าฝึกนวดแผนไทยที่จังหวัดเชียงใหม่หลายสัปดาห์ ก่อนจะไปเรียนรู้การปรุงอาหารมังสวิรัตที่บาหลิ อินโดนีเซีย แล้วไปอบรมช่วงสั้นๆเกี่ยวกับการเป็นผู้ดูแลฝูงแกะและปศุสัตว์ (Jillaroo) ในออสเตรเลีย คำว่า “Creative Tourism” จึงเป็นคำที่เหมาะสมเพื่อใช้เรียกพฤติกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว ที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมนามธรรมมากขึ้น คริสปิน เรย์มอนด์ และ เกร็ก ริชาร์ด ได้ร่วมกันกำหนดนิยามการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ว่า Creative Tourism (การท่องเที่ยวสร้างสรรค์) หมายถึง การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว (“tourism which offer visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destination where they are undertaken”) (Richards and Raymond, 2000) จากงานศึกษาของ สุตแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2554) เรื่อง ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีคุณสมบัติทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงกระบวนการ กล่าวคือในเชิงพื้นที่ กิจกรรมนั้น ๆ จะต้องมีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรมและ/หรือธรรมชาติและชุมชนในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมจะต้องมีความตระหนักในศักยภาพดังกล่าว ในเชิงกระบวนการ กิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์ จะต้องนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้มีประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ที่ท่องเที่ยว และด้วยทิศทางนี้ จะนำไปสู่ความสมดุลในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมการท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว กระแสความนิยมท่องเที่ยวทางเลือกการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) มีแนวโน้มขยายตัว และประเทศไทยก็มีความพร้อม จึงเป็นโอกาสให้ประเทศไทยสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อรองรับแนวทางการท่องเที่ยวเฉพาะทางในอนาคต ผลงานการศึกษาของ Market Wise Ltd. (2555) เรื่อง โครงการสำรวจทัศนคติและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มตลาดหลักและกลุ่มตลาดเกิดใหม่ (ระยะที่ 2) จากการสำรวจนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยในภาพรวม 12 ตลาด จำนวน 3,600 คน พบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสำคัญ 5 อันดับแรกในการพิจารณาเลือกประเทศที่จะเดินทางไปท่องเที่ยว ได้แก่ ความเป็นมิตรของคนในพื้นที่ (58%) ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (54%) ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว (52%) ความน่าสนใจของวัฒนธรรม (48%) และความน่าสนใจของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ (46%) ในขณะที่ปัจจัยที่สำคัญ 5 อันดับแรกที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติใช้พิจารณาในการเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวที่ประเทศไทย ได้แก่ ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (60%) ความเป็นมิตรของคนในพื้นที่ (59%) ความน่าสนใจของวัฒนธรรม (50%) ความคุ้มค่า/ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่สูง (48%) ความน่าสนใจของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ และความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว (47%) กรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงได้ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบวิธีการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มเครือข่ายเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการกระตุ้นให้เครือข่ายได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการเสริมสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นเครือข่ายและนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ศิลปะในชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วาง

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่ศิลปะในชุมชนร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป

ในแต่ละขั้นตอน ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

1) พื้นที่การศึกษาเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่ (วัดและชุมชนบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด) เชียงราย (วัดบ้านโป่งและบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย) ลำพูน (วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลตันธง อำเภอเมือง) ลำปาง (และชุมชนบ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา) แพร่ (วัดและชุมชนบ้านต้นไคร์ตำบลห่อแฮ อำเภอเมืองแพร่) น่าน (วัดและชุมชนบ้านบุญยืน อำเภอเวียงสา) พะเยา (วัดและชุมชนบ้านแม่นาเรื่อ ตำบลแม่นาเรื่อ อำเภอเมืองพะเยา) และแม่ฮ่องสอน (วัดและชุมชนบ้านศรีดอนชัย อำเภอปาย)

2) ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เครือข่าย ราษฎรท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสา

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบปฏิบัติการการประชุมสัมมนาทางวิชาการ และระบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย ซึ่งได้กำหนดไว้ 7 ระยะ คือ (1) การจัดประชุมทีมวิจัย (2) การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (3) ปฏิบัติการเสริมสร้างเครือข่าย (4) การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัย (5) การสรุปองค์ความรู้ศิลปกรรมล้านนา แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ (6) การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทางศิลปะ (Art Workshop) และ (7) การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วีดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวิธีทัศนัยบรรยายการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่สาธารณะของชุมชนทั้ง 9 แห่ง ในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) ศักยภาพเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา

จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ หลากหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มศิลปิน ชุมชน ศิลปิน ชุมชน วัด สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว และยังมีการส่งเสริมบทบาทด้านความร่วมมือกันอีกด้วย จุดแข็งสำคัญของศักยภาพเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา จะเป็นในส่วนของบทบาทของแต่ละเครือข่ายที่มีการทำงานร่วมกันในลักษณะของการบูรณาการ การประสานความร่วมมือ และการนำเอาศักยภาพของตนเองเป็นเครื่องมือในการแสดงให้เห็นว่ามีเทคนิควิธีการ กระบวนการ กลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวได้อย่างไร ซึ่งเครือข่ายที่สำคัญของแต่ละจังหวัดนั้นก็จะมีเครือข่ายคล้าย ๆ กัน จะแตกต่างกันก็เฉพาะบางพื้นที่ เช่น จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จะมีหอศิลป์ หรือกลุ่ม/ชมรมศิลปะในพื้นที่ส่วนจังหวัดอื่นไม่มี เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. การบูรณาการเครือข่าย เป็นการบูรณาการในเรื่องของการทำงานเชิงพื้นที่ของแต่ละเครือข่ายร่วมกัน โดยมีพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์เป็นแกนหลักของเครือข่าย มีความสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นๆ ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมด้วย เช่น แบบเป็นทางการ มีการติดต่อประสานงานตามระบบราชการ และแบบไม่เป็นทางการ คือการติดต่อประสานงานส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งการบูรณาการเครือข่ายของพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนานั้น ได้มีการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่ โดยพื้นที่เดิมจะเป็นพี่เลี้ยงที่สำคัญให้กับพื้นที่ใหม่ โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมของวัด และชุมชนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยใช้จุดแข็งของแต่ละเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมในเรื่องของ

การท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้เพราะ เครือข่ายเดิมของแต่ละพื้นที่ได้มีการบริหารจัดการเครือข่ายในเรื่องของการท่องเที่ยวอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่พื้นที่ใหม่ที่ได้รับการพัฒนาได้มีการเข้าไปประสานและเชื่อมโยงกับพื้นที่เดิม ทั้งในเรื่องของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว การพัฒนาเชิงพื้นที่ร่วมกัน เป็นต้น

2. การประสานความร่วมมือ เป็นการประสานความร่วมมือของเครือข่ายต่าง ๆ ในการนำเอาจุดแข็งของตนเองเข้าไปผสานกับจุดแข็งของเครือข่ายอื่นในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน โดยเฉพาะการดึงเอาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญของแต่ละจังหวัดมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ใหม่ รวมทั้งการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกันของพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการประสานความร่วมมือในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ใหม่ โดยอาศัยศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่เดิมเป็นฐานสำคัญ ซึ่งการประสานงานด้านการท่องเที่ยวจะต้องขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงด้วย เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น อีกทั้งยังต้องมีการประสานงานกับเครือข่ายด้านวัฒนธรรม เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น เพื่อให้เป็นฐานด้านความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ในการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เช่น ภาพวาด 3 มิติ ประติมากรรมวิถีชีวิต เป็นต้น

3. การนำเสนอศักยภาพเครือข่าย เป็นการนำเอาศักยภาพตนเองของแต่ละเครือข่ายมาเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือต่าง ๆ ในการพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว ซึ่งเครือข่ายแต่ละพื้นที่ต่างก็มีศักยภาพที่สามารถดำเนินการในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี ในส่วนนี้ การนำเอาศักยภาพมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินงานนั้นก็เพื่อให้เป็นที่ทราบว่าจะแต่ละเครือข่ายมีจุดแข็งสำคัญอย่างไรบ้าง สามารถที่จะเป็นปัจจัยหนุนเสริมในด้านใดให้กับเครือข่ายอื่นๆ ในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน และสามารถที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ได้ เช่น เครือข่ายด้านการประชาสัมพันธ์ จะเป็นในส่วนของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เครือข่ายด้านการทำงานในพื้นที่ จะเป็นในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ วัดและชุมชนที่ได้รับการพัฒนา กลุ่มและองค์กรด้านศิลปะชุมชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น เครือข่ายด้านการหนุนเสริม เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กลุ่ม/องค์กรด้านปราชญ์ชุมชน เป็นต้น

2) การพัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่ายของเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา

กระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่าย มีดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาสมรรถนะ

1.1 สมรรถนะด้านความรู้ (Knowledge) เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้การทำงานในลักษณะเครือข่ายประสบความสำเร็จ และสามารถที่จะพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ให้สามารถยกระดับสู่การท่องเที่ยวได้ ซึ่งการส่งเสริมด้านความรู้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แต่ละเครือข่ายได้มีการนำเอาองค์ความรู้ของตนเองไปพัฒนาบทบาทการดำเนินงานและสามารถที่จะเชื่อมโยงการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับเครือข่ายอื่นได้

1.2 ทักษะ (Attitude) สมรรถนะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องสร้างและพัฒนาให้เป็นทัศนคติเชิงบวกคือ การสร้างทัศนคติที่ดีต่อศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพราะคำว่าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ถือ

ได้ว่าเป็นคำศัพท์ใหม่สำหรับชุมชน หลายพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และในหลายพื้นที่ยังคงยึดติดกับแนวคิดเดิมๆ ที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งทัศนคติของชุมชนได้ส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชน และวิถีชุมชนก็ส่งผลต่อการสร้างทัศนคติใหม่ให้เกิดขึ้นได้

1.3 การปฏิบัติ (Practice) สมรรถนะที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา คือการปฏิบัติการ หรือ Practice ซึ่งเป็นความร่วมมือของเครือข่ายต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

2. กระบวนการเครือข่าย

2.1 ร่วมคิด เป็นกระบวนการในการระดมความคิดและการประสานงานของทุกภาคส่วนที่เป็นเครือข่ายในการดำเนินการ ทั้งในส่วนของวัดและชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่ม/องค์กรด้านศิลปะ หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา

2.2 ร่วมสร้าง เป็นกระบวนการในการระดมความคิดต่อว่าควรที่จะมีการร่วมสร้างพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างไร และจะยกระดับความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวได้อย่างไร และในกระบวนการนี้เป็นในส่วนของ การนำเสนอบทบาทของแต่ละเครือข่ายว่ามีบทบาทหรือศักยภาพด้านใดบ้างที่จะเป็นการเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่และสามารถที่จะดำเนินการให้สำเร็จได้

2.3 ร่วมพัฒนา ในส่วนนี้เป็นกระบวนการในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเมืองสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการร่วมกันพัฒนาพื้นที่ศิลปะให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และยังเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลรักษาพื้นที่ศิลปะให้คงคู่อยู่กับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยว การสร้างจุดเด่นเชิงพื้นที่ และการส่งเสริมสินค้าของดีชุมชน

3) การพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา

จากการวิจัยพบว่า นวัตกรรมเสริมสร้างเครือข่าย เป็นการนำเสนอนวัตกรรมในส่วนของ นวัตกรรมเชิงสารสนเทศสาธารณะ คือ รูปแบบระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา คือ <http://bri.mcu.ac.th/lanna/> และนวัตกรรมทางสังคม คือ รูปแบบของการผลักดันนโยบาย และยุทธศาสตร์การเสริมสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) ศักยภาพและสมรรถนะของเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยใช้กระบวนการ SWOT Analysis มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ศักยภาพเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของเครือข่ายต้นแบบที่จะไปพัฒนาเครือข่ายร่วมเพื่อสร้างพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมา ซึ่งศักยภาพของเครือข่ายต้นแบบในแต่ละพื้นที่มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ในขณะเดียวกันก็ยังคงพบจุดอ่อนที่สำคัญ แต่ก็มีโอกาสในการที่จะประสาน

ความร่วมมือกับเครือข่ายอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น รวมถึงยังคงพบอุปสรรคบางประการโดยเฉพาะความพร้อมของเครือข่ายใหม่ที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ให้มีความเข้มแข็งและสามารถที่จะบริหารจัดการเครือข่ายได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ความเข้มแข็งด้านบทบาทของแต่ละเครือข่ายต่างมีบทบาทในการดำเนินงานเครือข่ายเป็นของตนเองตามศักยภาพและสมรรถนะ ซึ่งเครือข่ายแต่ละพื้นที่ต่างก็มีศักยภาพที่สามารถดำเนินการในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี กระบวนการสร้างเครือข่ายดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, หน้า 267) ซึ่งได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย โดยเฉพาะการสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ของเครือข่ายร่วมกันว่าควรมีการพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย โดยการหาผู้เล่นหลักเพื่อเป็นแกนนำหลักสำคัญของเครือข่าย โดยเฉพาะพื้นที่ของวัดและชุมชนที่ได้รับการพัฒนา การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่ายในลักษณะของดาวกระจายโดยเน้นที่แกนนำของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีการรวมตัวหรือเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว 2) การจัดระบบบริหารเครือข่าย ตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่ายว่าแต่ละเครือข่ายมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาพื้นที่อย่างไรบ้าง รวมถึงการจัดระบบติดต่อสื่อสาร เช่น การจัดเวทีประชาคม การประชุม การสัมมนา เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการสร้างความเข้าใจร่วมกันของเครือข่าย 3) การใช้ประโยชน์เครือข่าย ในการใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกัน เป็นช่องทางในการประสานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนการทำงาน วิธีการทำงานตลอดจนแนวทางปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน และ 4) การธำรงรักษาเครือข่าย ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการประสานความสัมพันธ์และสะท้อนความคิด ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการของแต่ละเครือข่ายด้วย ซึ่งบทบาทส่วนใหญ่จะเป็นในส่วนของการทำงานร่วมกันของแต่ละเครือข่ายในลักษณะของการบูรณาการ การประสานความร่วมมือ และการนำเอาศักยภาพของตนเองมาเป็นจุดร่วมสำคัญของการดำเนินการเครือข่าย

2) การพัฒนาสมรรถนะและกระบวนการเครือข่าย ได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับสมรรถนะของแต่ละเครือข่ายผ่านกระบวนการสร้างเครือข่ายข้างต้น ด้วยการพัฒนาสมรรถนะ (KAP) ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice) โดยความรู้ (Knowledge) เป็นการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งเครือข่ายจะได้รับผ่านประสบการณ์ในการทำงานตามบทบาทของตนเอง โดยมีทัศนคติ (Attitude) เกี่ยวกับบทบาทการทำงานเครือข่ายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และได้มีการปฏิบัติ (Practice) หรือการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับเครือข่ายอื่น เหตุผลสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะเครือข่ายก็เพื่อที่จะทำให้เครือข่ายได้เกิดการเรียนรู้และสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายอื่นเชิงบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเรื่องของการประสานงานในระดับเครือข่ายที่เป็นกระบวนการสำคัญ เพราะเครือข่ายต่างก็มีบทบาทเป็นของตนเอง และจะต้องใช้บทบาทนั้นในการหนุนเสริมศักยภาพตนเองเพื่อสร้างและพัฒนาสมรรถนะของเครือข่ายให้เกิดขึ้น ซึ่งการพัฒนาสมรรถนะของเครือข่ายมีขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นกระบวนการในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ 2) การมีส่วนร่วมในระดับการปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการในการให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับชุมชนและศักยภาพของเครือข่าย 3) การมีส่วนร่วมในระดับให้เข้ามามีบทบาท เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายต่าง ๆ ในการทำงานร่วมกัน ทั้งกระบวนการในการนำเสนอข้อมูลผ่านเวทีสาธารณะต่าง ๆ การนำเสนอประเด็นสาธารณะ การประชาคม การจัดตั้งคณะทำงาน เป็นต้น

และ 4) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ เป็นกระบวนการในการให้เครือข่ายต่าง ๆ ได้มีความร่วมมือทั้งในการดำเนินการ การบริหารจัดการพื้นที่ และการร่วมเป็นเจ้าของพื้นที่ และกระบวนการในการสร้างเครือข่ายพบว่ามีแนวคิด 3 ขั้นตอนที่สำคัญคือ 1) ร่วมคิด เป็นกระบวนการ ในการระดมความคิดและการประสานงานของทุกภาคส่วนที่เป็นเครือข่ายในการดำเนินการ 2) ร่วมสร้าง เป็นกระบวนการในการระดมความคิดต่อว่าควรที่จะมีการร่วมสร้างพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างไร และจะยกระดับความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวได้อย่างไร และ 3) ร่วมพัฒนา เป็นกระบวนการในการพัฒนาพื้นที่ศิลปะเมืองสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการร่วมกันพัฒนาพื้นที่ศิลปะให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และยังเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลรักษาพื้นที่ศิลปะให้คงคู่อยู่กับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

3) การพัฒนานวัตกรรมการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้มีการนำเสนอนวัตกรรมในส่วนของระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ เว็บไซต์ และการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การเสริมสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยเฉพาะระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Database System) นับเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งสำหรับระบบสารสนเทศแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่าย ซึ่งเป็นการสร้างนวัตกรรมที่จะช่วยในเรื่องของระบบสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยให้เครือข่ายต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการข้อมูลสาธารณะเพื่อการจัดการเครือข่ายและการเรียนรู้ของผู้สนใจระบบสารสนเทศดังกล่าวนี้ได้มีการพัฒนาระบบ เพื่อให้เครือข่ายและนักวิจัยได้มีสิทธิ์ในการจัดการเนื้อหาเพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาเนื้อหาสารสนเทศที่ได้รับการเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต และในส่วนของนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว ซึ่งจากการวิจัยได้ค้นพบนโยบายเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงบทบาทของแต่ละเครือข่าย ได้แก่ 1) นโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการนำเสนอแนวคิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการซึ่งจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานลักษณะเครือข่าย 2) นโยบายและยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ ในการให้ข้อมูลเชิงพื้นที่ของเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ การนำเสนอผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากพื้นที่การท่องเที่ยวเดิมที่เป็นที่รู้จักหรือมีชื่อเสียงอยู่แล้วสู่พื้นที่รอบนอก และ 3) นโยบายการเสริมสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โดยให้การส่งเสริมศักยภาพและบทบาทของเครือข่ายต่าง ๆ ในการดำเนินการเกี่ยวกับงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ของเครือข่าย เพื่อยกระดับสู่การสร้างสรรคและพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวได้

ข้อเสนอแนะ

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ควรมีการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนวิถีชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนของดีหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนออกมา และสกัดเป็นองค์ความรู้ที่แท้จริง

โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพราะแน่นอนว่า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเป็นคุณค่าที่สำคัญของชุมชน แต่การรับรู้ของชุมชนร่วมกันยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนเท่าใดนัก

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เครือข่าย เป็นเรื่องที่จำเป็นที่สุด การเรียนรู้เพื่อรับรู้บทบาท เครือข่ายนั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่จะสามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการทำงาน ร่วมกันของแต่ละเครือข่าย เพราะมองเห็นถึงศักยภาพ สมรรถนะ จุดเด่น และจุดด้อยของเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานร่วมกันในระดับเครือข่าย โดยให้พื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

3. การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิง สร้างสรรค์ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเกิดมาจากวิถีแห่งความตั้งใจและความต้องการร่วมกันของ เครือข่ายทั้งหมดในการที่จะยกระดับและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยว อย่างแท้จริง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนและพื้นที่ได้แสดงบทบาทในการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

4. ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรเป็นการศึกษาถึงการพัฒนาศมรรถนะเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อ พัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา เพื่อให้เกิดกระบวนการยกระดับการ ท่องเที่ยวชุมชน ในลักษณะของศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดคุณค่า และรายได้แก่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรวรรณ สังขร. (2555). แหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวตลาดใหม่. เอกสารประกอบการประชุม ใน การประชุมวิชาการการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อตอบสนองตลาดใหม่ทางการท่องเที่ยวในเขต ภาคเหนือ ตอนบน (น.23). ลำปาง: โครงการกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายวิจัยของศูนย์ภาคี เครือข่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- ชัยวุฒิ ตั้งสมชัย และปิยพรรณ กลั่นกลิ่น. (2554). สถานการณ์และแนวโน้มของธุรกิจท่องเที่ยวใน ภาคเหนือ ตอนบน. เชียงใหม่: ศูนย์เตือนภัยธุรกิจภาคเหนือ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไชยสิทธิ์ ชาญอาวูธ และพัชรภา เอื้ออมรรณิข. (2558). การศึกษาคุณค่าด้านอัตลักษณ์ของศิลปะข้าง ถนนเพื่อการสร้างมูลค่าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล บริษัท เอ็กเซลเลนซ์ บิเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด. (2561). รายงานสถิติการ ท่องเที่ยวภายในประเทศ ประจำปี พ.ศ. 2561 (ภาคเหนือ). กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2554). ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- Market Wise Ltd. (2555). โครงการสำรวจทัศนคติและความพึงพอใจนักท่องเที่ยวต่างชาติกลุ่มตลาดหลัก และกลุ่มตลาดเกิดใหม่ (ระยะที่ 2). กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

Translated References

- Bureau of Economic Research and Evaluation, Excellent Business Management Co., Ltd. (2018). *Domestic tourism statistics report of the year 2018 (Northern Region)*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary for Tourism and Sports, Ministry of Tourism and Sports. (in Thai)
- Chanarwut, C. & Ueaamonwanich, P. (2015). *A study of the identity values of the street arts to create value to the creative economy*. Bangkok: Thonburi Rajabhat University. (in Thai)
- Kaewthep, K. (2001). *Science of media and cultural studies*. Bangkok: Edison Press Products. (in Thai)
- Market Wise Ltd. (2012). *Attitude and satisfaction survey program in major market groups and emerging markets segment (phase 2)*. Bangkok: Tourism Authority of Thailand. (in Thai)
- Tangsomchai, C. & Klangklin, P. (2011). *The situation and trends of the tourism business in Upper North Region*. Chiang Mai: Business Warning Center, Faculty of Business Administration, Chiang Mai University. (in Thai)
- Sangkakorn, K. (2012). Attractions and Travelling New Market. Documentation for the discussion on *Safe Food Production in Response to Travel New Markets in Upper North Region* organized by the Project on the Process of Strengthening Research Networks of Lanna Research Network Associate Center, Science and Technology Research Institute, Chiang Mai University, at Lampang Wiang Thong Hotel, Lampang Province, 9 July 2012. (Duplicated documents), 23. (in Thai)
- Wisuthilak, S. et al. (2011). *Creative tourism: An essential tool for sustainable communities*. Special Area Development Management Organization for Sustainable Tourism. (Public Organization). (in Thai)